

בר בא: "אכן השכימו השחיתו" – כל השחתה שהיו עושיין, בהשכמה היו עושיין אותה. – אמר רבי בא בר אחא: אין את יכול לעמוד על אופי של אומה הזאת. נתבעין לעגל ונותנין, נתבעין למשכן ונותנין. – תנה רבי יוסה בן חנינה הדא מתניתא: "ועשית כפורת זהב טהור" – יבוא זהב של כפורת ויכפר על זהבו של עגל.

אור לישורים

בספרי דברים פסקה א נאמר: "ודי זהב" - רבי שמעון אומר: משל למה הדבר דומה? - לאחד שהיה מקבל חכמים ותלמידים, והיו הכל מאשרים אותו, ובאחרונה באו גויים וקיבלם, והיו הכל אומרים: כך היא וסתו של פלוני להיות מקבל את הכל. כך אמר משה לישראל: "ודי זהב" למשכן, "ודי זהב" לעגל. - רבי בניה אומר: עבדו ישראל עבודה זרה, הרי הם חייבים כליה. יבוא זהב משכן ויכפר על זהב העגל. - רבי יוסי בן חנינה אומר: "ועשית כפורת זהב טהור" (שמות כה, ז) - יבוא זהב כפורת ויכפר על זהב העגל.

ובשמות רבה נא, ח נאמר: "ויתפרקו" - והיו כל העם נותנים לו (לאהרן), עד שאמר להם: דייכם. וכן משה הוכיחם: "ולבן וחצרות ודי זהב" (דברים א, א). משל לבחור שנכנס למדינה, ראה אותם גובים צדקה, ואמרו לו: "תן", והיה נותן, עד שאמרו לו: "דייך". הלך מעט וראה אותם גובים לתיאטרון, אמרו לו: "תן", והיה נותן, עד שאמרו לו: "דייך". כך ישראל, נתנו זהב לעגל, עד שאמר להם (אהרן): "די", ונדבו זהב למשכן, עד שאמר להם (משה): "די", שנאמר: "והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אותה והותר" (שמות לו, ז). - אמר הקב"ה: יבוא זהב המשכן ויכפר על זהב העגל.

ובמדרש תנחומא פרשת 'תרומה' ח נאמר: אמר הקב"ה: יבוא זהב שבמשכן ויכפר על זהב שנעשה בו העגל, שכתוב בו: "ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב" וגו'. ולכן מתכפרים בזהב - "וזאת התרומה אשר תיקחו מאיתם זהב", אמר הקב"ה: "כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך" (ירמיהו ל, ז) (במה שחטאתם בו אתם מתרפאים).

ובמדרש תנחומא פרשת 'ויקהל' י נאמר: למה נקרא שמה כפורת? - שהיתה מכפרת עוונותיהם של ישראל.

האמורא רבי יוסי בן חנינה היה "תנא" שונה ברייתות של מדרשי הלכה. בירושלמי כאן שנה רבי יוסי בן חנינה ברייתא שבספרי דברים. דברי רבי יוסי בן חנינה בספרי הוספת תנאים היא. "תנא... הדא מתניתא" אי אפשר לפרש אלא שרבי יוסי בן חנינה שנה ברייתא זו כ"תנא" - שונה (ואינו דומה ל"תני רבי פלוני", שבא לפעמים בירושלמי במקום "תני אמר רבי פלוני"). ואפשר שהוא שנה בדברי רבי בניה שבספרי "יבוא זהב כפורת" במקום "יבוא זהב משכן" ("מבוא לנוסח המשנה", עמוד 308).

לעמוד על אופי של...

בויקרא רבה לג, ובפסיקתא דרב כהנא כז, נאמר: אין אנו

השלישי): נאמר: "אָכֵן הַשְּׂכִימוּ הַשְּׁחִיתוּ פֶּלַעַלְלוּתָם" (צפניה ג, ז) - תושבי ירושלים הקדימו לקום כדי לעשות את מעשיהם הרעים. ויש ללמוד מן הכתוב: - כל השחתה - מעשה רע ומקולקל, שהיו עושיין, בהשכמה - בשעה מוקדמת בבוקר, היו עושיין אותה - שהזדרזו לעשות מעשים רעים. ואף במעשה העגל נאמר: "וַיִּשְׁפִּימוּ מִמִּזְבֵּחַתּוֹ וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּגְשׂוּ שְׁלָמִים..." (שמות לב, ו) - השכימו בבוקר להקריב קורבנות עולה וקורבנות שלמים לפני העגל. הרי שהזדרזו ישראל לחטוא בעגל ולא איחרו את הדבר.

בשמות רבה מא, ז נאמר: "וישכימו ממחרת" - והנביא צווח: "אכן השכימו השחיתו כל עלילותם" (צפניה ג, ז).

אמר רבי בא בר אחא (אמורא ארץ ישראל בדור השני): אין את (אתה) יכול לעמוד על (להבין את) אופי (צריך לומר: 'אופיה', וכן הוא בדפוס ונציה הבבלי: 'אופי'). ובספר "והזהיר": 'אופנה'. המילה 'אופי' מקורה ביוונית, ומשמעה: דעת, טיב, טבע, תכונת רוח) של האומה הזאת - של עם ישראל. נתבעין לעגל ונותנין - כשנדרשו ישראל לתת לעגל, הם נתנו, נתבעין למשכן ונותנין - כשנדרשו ישראל לתת למשכן, הם נתנו גם כן. הרי שישראל פעמים עושים מעשה רע ופעמים עושים מעשה טוב.

ומציעים מקור תנאי: תנה (הכתיב הירושלמי הרגיל הוא ב-ה' אחרי קמץ בסוף מילה) - שנה רבי יוסה בן חנינה (אמורא ארץ ישראל בדור השני) הדא מתניתא - את המשנה (המקור התנאי, והוא ברייתא ממדרש הלכה) הזאת: נאמר (בעניין המשכן): "וְעִשִּׂיתָ כְּפֹרֶת זָהָב טָהוֹר" (שמות כה, ז) - אתה חייב לעשות כפורת (כיסוי לארון) מזהב. ויש לדרוש את הכתוב: - יבוא זהב (בספר "והזהיר": "זהבו") של הכפורת ויכפר על זהבו של העגל - הכפורת עשויה זהב, כדי שיכפר הזהב שיינתנו ישראל לכפורת על הזהב שנתנו לעגל, שהכפורת נקראת כך על שם שבה מתכפר עוונם של ישראל (דרשו "כפורת" מלשון כפרה, ולכן דרשו את הכתוב בכפורת ולא את הכתובים בשאר כלי הזהב של המשכן).